

KS. HUBERT SIEPERT

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

JEZUS CHRYSZTUS JAKO CENTRUM DZIEJÓW ZBAWIENIA W MYŚLI TEOLOGICZNEJ KS. WACŁAWA HRYNIEWICZA

1. Wprowadzenie. 2. Pojmowanie dziejów zbawienia w teologii ks. Wacława Hryniewicza. 3. Chrystocentryczne i inkarnacyjne pojmowanie soteriologii. 4. Chrystus jako osobowy wyraz nadziei życia wiecznego. 5. Zakończenie

Słowa kluczowe: chrystologia, soteriologia, zbawienie, teologia nadziei

1. WPROWADZENIE

Nie ulega wątpliwości, że największym wyróżnikiem chrześcijaństwa i całej refleksji teologicznej nad naturą Boga w obrębie tejże religii, jest systematyczna i analityczna refleksja nad osobą Jezusa Chrystusa. To właśnie Jezusa z Nazaretu, który rozumiany jest i wyznawany przez chrześcijan wszystkich wyznań i denominacji jako jednocześnie Bóg i człowiek, stanowi fundament pojmowania Boga.

Przez wieki teologia starała się zrozumieć i przedstawić najlepiej jak to możliwe osobę Jezusa z Nazaretu. Refleksją nad osobą Jezusa Chrystusa, tj. chrystologią oraz zrozumieniem dzieła zbawienia, jakie dokonało się w Synu Bożym, czyli soteriologią, zajmowali się najwybitniejsi teolodzy w historii Kościoła.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie zarysu myśli teologicznej ks. prof. Wacława Hryniewicza, jednego z najwybitniejszych polskich teologów. Przedstawiona zostanie w nim refleksja nieżyjącego już autora trylogii paschalnej nad osobą Jezusa z Nazaretu. Na wstępie przedstawię teologię dziejów zbawienia, jaka została przedstawiona przez ks. prof. Wacława Hryniewicza w jego pismach. Następnie przedstawiony zostanie chrystocentryzm myśli teologicznej ks. Wacława Hryniewicza, ze szczególnym podkreśleniem wartości zbawczej samego aktu wcielenia Syna Bożego jako momentu zjednoczenia się bóstwa z człowieczeństwem. Na końcu ukazana zostanie myśl lubelskiego teologa co do pojmowania osoby Jezusa Chrystusa jako zwieńczenia procesu udzielania się Boga człowiekowi oraz przedstawienie Syna Bożego jako osobowego centrum spełnienia się dzieła zbawczego.

2. POJMOWANIE DZIEJÓW ZBAWIENIA W TEOLOGII KS. WACŁAWA HRYNIEWICZA

Używane w teologii współczesnej pojęcie *dziejów zbawienia*¹ nie jest sformułowaniem ściśle biblijnym². Termin ten zyskał pełnoprawne obywatelstwo w teologii katolickiej po Soborze Watykańskim II³, jednak może ono nasuwać pewne wątpliwości, zwłaszcza że jego geneza sięga myśli protestanckiej⁴. W ujęciu ks. Hryniewicza najbliższym określeniem odpowiadającym współczesnemu rozumieniu historii zbawienia jest starożytność pojęcie *oikonomia*, które wyraża najlepszy z możliwych sposobów zarządzania⁵. W Piśmie Świętym użyte jest w dwóch Listach św. Pawła: Liście do Kolosan i w Liście do Efezjan. Apostoł Narodów używa tego greckiego terminu w połączeniu z tajemnicą Bożego misterium⁶. W tekstach św. Pawła bardzo często przewija się motyw objawienia Bożego planu zbawienia (por. Rz 11, 25; 1 Kor 4, 1) oraz „ekonomii”, czyli sposobu zarządzania tym misterium, które było do tej pory zakryte przed ludźmi (por. Ef 3, 9; Kol 2, 3). Z analizy pism św. Pawła, wynika, że starożytny termin *oikonomia*, używany przez Apostoła Narodów, może zostać utożsamiony ze współczesnym określeniem dziejów zbawienia. Zarówno jeden, jak i drugi oznacza działanie Boga w historii poprzez osoby, wydarzenia lub czyny⁷, mające na celu realizację Bożego planu. Książka Hryniewicza podkreśla, że pomimo iż pojęcie dziejów zbawienia nie ma swojego biblijnego ani patrystycznego źródła, to posługiwanie się nim jest jak najbardziej uzasadnione na gruncie teologii katolickiej⁸. Co więcej, znalazło ono też uznanie w licznych dokumentach Soboru Watykańskiego II⁹. Posługiwanie się tym terminem wynika chociażby z charakteru samej Biblii. Autor trylogii paschalnej stwierdza, że Pismo Święte w swojej naturze nie

¹ Pojęcia „dzieje zbawienia” i „historii zbawienia” będą w pracy używane zamiennie.

² Por. W. Hryniewicz, *Chrystus nasza Pascha. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. I, Lublin 1982, 63 (dalej na oznaczenie tej pozycji będzie używany skrót *Pascha I*). Możliwe, że rozwój teologii opartej na koncepcji dziejów zbawienia dotyczy też zmiany mentalności ludzkiej. Gatunek ludzki postrzega siebie w bardziej dynamicznych i zmiennych kategoriach, które lepiej wyrażane są przez głęboką świadomość historyczną; por. W. Kasper, *Jezus Chrystus*, tłum. B. Białecki, Warszawa 1983, 48–55.

³ Por. J. Kudasiewicz, *Zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa*, w: *Jezus Chrystus*, red. W. Granat, Lublin 1982, 177–180; por. tenże, *Historia czy ekonomia zbawienia?*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 28 (1981) 1, 87.

⁴ Por. *Pascha I*, 63.

⁵ Por. tamże.

⁶ Por. tamże. „Pawłowe pojęcie ‘misterium’ wyraża wydarzenie Chrystusa w całej Jego rozciągłości; jednym spojrzeniem na historię zbawienia ogarnia on osobę Chrystusa i Jego zbawcze dzieło nie tylko w planie Bożej mądrości (por. 1 Kor 2, 7; Ef 3,9), lecz przede wszystkim w fazie jego historycznej realizacji”; tamże, 53.

⁷ Wiąże się to z trzema możliwościami tłumaczenia fragmentu Pisma traktującego o objawieniu się Mojżeszowi Boga w krzewie gorejącym (por. Wj 3, 11–14). Imię Boga może być tłumaczone jako „Będę, Który Będę”. Takie tłumaczenie wskazywałoby nie na samoistną naturę Boga, lecz na Jego działanie, którego dokonuje w historii starożytnego Izraela. Bóg jest Bogiem żywym i działającym; por. Y. Congar, *Chrystus i zbawienie świata*, tłum. A. Turowicz, Kraków 1968, 32.

⁸ Por. *Pascha I*, 64.

⁹ Por. KL 35; KO 2; KDK 32; 37; 41; DFK 16.

jest zbiorem systematycznych twierdzeń doktrynalnych, ale stanowi od samego początku opis dziejów relacji Boga z ludźmi¹⁰. Dlatego też stosowanie w teologii, która stara się usystematyzować dane biblijne, stosowanie terminu historii zbawienia jest jak najbardziej uzasadnione.

W ujęciu ks. Hryniewicza historia zbawienia jest też pojęciem szerszym niż historia odkupienia¹¹. O ile ten drugi termin podkreśla przede wszystkim ideę naprawy, powrotu do poprzedniego stanu lub uratowania przed kimś lub czymś, to pierwsze pojęcie można rozumieć szerzej, również jako historię prawdziwego rozwoju i uzdrowienia upadłej ludzkości¹². Autor trylogii paschalnej ukazuje tę ideę poprzez analizę filologiczną niemieckojęzycznych terminów odpowiadających łacińskiemu terminowi *historia salutis*, a mianowicie *Heilsgechichte*, *heils-geschiedenis*. Zauważa on, że w niemieckich terminach na czoło wysuwa się odcień znaczeniowy słowa *Heil*, *heil*, które oznacza dojrzewanie, wzrost, pewną integralność i spójność¹³. Ksiądz Hryniewicz powołuje się w tej materii na wczesnochrześcijańskiego pisarza z II w. po Chr. św. Ireneusza z Lyonu, który pisał, że pedagogia Boża przejawia się w prowadzeniu rodzaju ludzkiego do coraz większej doskonałości, aż po wcielenie Słowa¹⁴. Co więcej, po wcieleniu, śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa cały bieg dziejów ludzkości nie kończy się, a co za tym idzie, proces doskonalenia ludzkiego gatunku trwa. Ludzkość ma nieustannie dążyć do zdobycia coraz większego stopnia doskonałości¹⁵. To dojrzewanie i doskonalenie dokonuje się poprzez coraz większe poznanie misterium Chrystusa.

Ksiądz Hryniewicz podkreśla, że istnieją dwa ściśle powiązane ze sobą rodzaje historii zbawienia: ogólna, która dotyczy całej ludzkości, oraz szczególna, obejmująca w sposób ścisły historyczne objawienie się Boga poprzez judaizm i chrześcijaństwo¹⁶. Ogólna historia zbawienia wykracza swoim zasięgiem poza Objawienie, ale jest ściśle związana z tradycją biblijną. Dotyczy ona wszystkich tych, którzy poszukują w swoim życiu Boga. Tego typu stwierdzenia występują w dokumentach Soboru Watykańskiego II: „Nie odmawia też opatrność Boża koniecznej do zbawienia pomocy tym, którzy bez własnej winy w ogóle nie doszli jeszcze do wyraźnego poznania Boga, a usiłują, nie bez łaski Bożej, wieść uczciwe życie”¹⁷. Z teologicznego punktu widzenia, ten typ historii zbawienia jest ściśle powiązany

¹⁰ Por. *Pascha* I, 64.

¹¹ Łac. *historia salutis*.

¹² Por. *Pascha* I, 68. „W teologii prawosławnej nie przyjęła się na dłuższą metę próba interpretacji odkupienia w świetle kategorii zasługi i zadośćuczynienia, rozwijanych w przeszłości przez teologów zachodnich. Pawłową naukę o usprawiedliwieniu rozpatrywano raczej w łączności z myślą o solidarności Chrystusa z ludźmi, zawsze jednak w szerszym kontekście idei zwycięstwa nad śmiercią, przemienienia i przebóstwienia”; tenże, *Prawda o zbawieniu światła w tradycji wschodniej*, w: *Bóg naszej nadziei. Szkice teologiczno-ekumeniczne*, t. I., Opole 1989, 76.

¹³ Por. *Pascha* I, 68.

¹⁴ Por. tamże. Odwoływanie się do nauki Ojców greckich u ks. Hryniewicza jest dość częste. Związane jest to z jego pracą na rzecz ruchu ekumenicznego i pogłębiania dialogu katolicko-prawosławnego; por. W. Hryniewicz, *Ekumenia żyje nadzieją. Medytacje ekumeniczne*, Poznań 2011.

¹⁵ Por. *Pascha* I, 69.

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ KK 16.

z powszechną¹⁸ wolą zbawczą Boga (por. 1 Tm 2, 3–6) oraz: „należy ją pojmować zawsze jako prowadzącą do chrześcijaństwa i ściśle z nim związaną”¹⁹.

Szczególna historia zbawienia ujawnia się tam, gdzie nie tylko obecna jest łaska Boża, ale istnieje też jej historyczne uświadomienie. W tym specjalnym sensie, historia zbawienia jest żydowsko-chrześcijańską ekonomią zbawczą. Dokonuje się ona w dziejach Narodu Wybranego, a następnie w Kościele, poprzez wydarzenia rozpoznawane przez wspólnotę Starego lub Nowego Przymierza, jako zbawcze działanie Boga²⁰. Szczególna historia zbawienia stanowi integralny element Objawienia się Boga w historii i w sposób najpewniejszy prowadzi do zbawienia.

Autor trylogii paschalnej stwierdza, że Bóg jest Panem dziejów²¹. Poprzez wybór Abrahama, następnie przez ustanowienie Narodu Wybranego nieustannie realizuje swój boski zamysł wobec dziejów ludzkości. Cała historia Izraela ma na celu doprowadzić do tego, aby Bóg mógł realizować swój szerszy plan, który obejmuje wszystkie narody. Działanie Boga, w ujęciu autora trylogii paschalnej, zmierza ustawicznie do zbawienia: „Zbawienie (niebo) i potępienie (piekło) nie są dwiema równoważnymi możliwościami losu człowieka. Zbawienie oznacza definitywne i pozytywne spełnienie dziejów ludzkich w Bogu, który w swej niepojętej i zwycięskiej miłości pragnie zbawienia wszystkich”²². Nawet gdy w czasach niewierności i odejścia od przymierza Naród Wybrany doświadcza kary od Boga, to ma ona charakter terapeutyczny i otwiera nową ścieżkę do nawrócenia, poprzez którą Izraelici mogą dostąpić zbawienia.

3. CHRYSOCENTRYCZNE I INKARNACYJNE POJMOWANIE SOTERIOLOGII

Absolutnie nową drogą zbawienia jest to, co dokonało się już w ramach Nowego Przymierza, a mianowicie wydarzenie wcielenia Jezusa Chrystusa. Ksiądz Hryniewicz zauważa, że w Bogu-Człowieku znajduje się cały ośrodek historii zbawienia:

¹⁸ Stwierdzenie o powszechnej woli zbawczej Boga jest w dzisiejszej teologii często powtarzane. Wiąże się ono po części z potępieniem Janseniusza i pięciu zdań uznanych za hereetyckie z jego działań pt. *Augustinus* przez papieża Innocentego X w konstytucji *Cum occasione* z 1653 r. W tym zdanie o partykularnej tylko zbawczej woli Boga; por. G. Müller, *Dogmatyka katolicka*, tłum. W. Szymona, Kraków 2015, 819.

¹⁹ *Pascha* I, 69.

²⁰ Por. tamże, s. 70. Z pism ks. Hryniewicza można wysnuć wniosek, że szczególna historia zbawienia jest pewniejszą drogą wiodącą do zbawienia, gdyż związana jest z misterium paschalnym Chrystusa. Jednakże jest ona rozpoznawana przez Kościół, który jest wtórny wobec niej i jej posłuszny: „To nie Kościół rozporządza paschalną tajemnicą Chrystusa. Tajemnica ta jest większa niż Kościół, który ma jej służyć”; W. Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. II, Lublin 1987, 65. Taki sposób myślenia występuje też w innych pismach lubelskiego autora i jest prawdopodobnie związany z jego wkładem w dialog ekumeniczny; por. tenże, *Ekumenia żyje...*, dz. cyt., 57.

²¹ Por. *Pascha* I, 64.

²² W. Hryniewicz, *Nadzieja zbawienia dla wszystkich. Od eschatologii leku do eschatologii nadziei*, Warszawa 1990, 96.

„Bóg żywy i działający w prawdziwie ludzkiej, historycznej naturze. W Chrystusie sama historia stała się częścią osobowego życia Boga”²³. Słowo Boże²⁴ przyjęło na siebie, wraz z ludzką naturą, ziemską historię tej natury. Dlatego też autor trylogii paschalnej zauważa, że historyczność w tym akcie wcielenia otrzymuje nowy wymiar, który wychodzi poza doczesność²⁵. Działalność Jezusa z Nazaretu staje się manifestacją życia samego Boga na sposób historycznego człowieka, ułożonego w danym kontekście historycznym, kulturowym i religijnym. Jezus z Nazaretu, a konkretnie Jego człowieczeństwo²⁶, staje się nośnikiem zbawienia, jakie dokonuje się w ludzkiej historii. Właśnie to stanowi o absolutnej nowości Nowego Przymierza wobec tego, czego Bóg dokonywał w historii dla Izraelitów: „Przed wcieleniem Bóg w swej łaskawości troszczył się osobiście o ludzkość, zachowując jednak całkowitą transcendencję [...]. Lecz w dziejach świata pojawił się absolutnie nowy, widzialny czynnik, skoro Syn Boży ukazał się osobiście na ziemi jako człowiek wśród innych ludzi, zamieszany w naszą historię. Tym nowym elementem dziejów jest ziemskie ludzkie ciało Jezusa Chrystusa”²⁷.

Przez fakt objawiania się Boga w ludzkich dziejach aż po wcielenie, można stwierdzić, że historia staje się nośnikiem zbawienia. Ksiądz Hryniewicz w swojej trylogii paschalnej podąża za myślą niemieckiego teologa jezuita Karla Rahnera i stwierdza, że: „samo zbawienie jest historycznym procesem udzielania się Boga”²⁸. W Chrystusie proces tego samoudzielenia się staje się ostateczny, pełny i nieodwracalny. Związane jest to z tym, że poprzez człowieczeństwo Jezusa z Nazaretu sam Bóg stał się obecny w ludzkiej historii i to obecny w sposób bardzo konkretny. Poprzez te wydarzenie historia zbawienia weszła w stadium eschatologiczne i została nieodwracalnie skierowana do uwieńczenia świata w Bogu²⁹. Dlatego też

²³ *Pascha I*, 66–67. Oprócz tego wejścia w ludzką „historię” warto zauważyć, że wcielenie wchodzi też jak najbardziej w ludzką „biologię”; por. J. Szymik, *Teologia wcielenia dzisiaj*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne, 47 (2014) 2, 295.

²⁴ „Słowo Boże, przez które wszystko się stało, Ono, które stało się ciałem i zamieszkało na ziemi, wkroczyło w historię świata jako doskonały Człowiek, przyjmując ją w siebie i tworząc na nowo”; KDK 38.

²⁵ Por. *Pascha I*, 67.

²⁶ Kiedy mówię o człowieczeństwie Jezusa z Nazaretu jako o nośniku zbawienia, to mam na myśli działanie Boskiego Logosu, Drugiego z Trójcy, który poprzez wcielenie objawia się w konkretnym człowieczeństwie Jezusa z Nazaretu. Należy tu od razu zaznaczyć, że mowa jest o jednej Osobie Boskiej działającej i wyrażającej się poprzez człowieczeństwo. „Na pytanie ‘Czym jest Chrystus?’ otrzymuję odpowiedź: Jest jednocześnie prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem, tak jednak, że Bóstwo i człowieczeństwo istnieją niezmiśzane i nieprzemienione obok siebie i przez osobę Logosu stanowią jedność w byciu i działaniu. A jeśli zapytamy: ‘Kim On jest?’, otrzymamy następującą odpowiedź: Jest to jedna osoba Logosu, czyli hipostaza Syna w Trójcy, która do swej natury Bożej przyjęła naturę ludzką, by przez nią, z nią i w niej dokonać zbawienia”; G. Müller, *Dogmatyka...*, dz.cyt. 369.

²⁷ E. Schillebeeckx, *Ecclesia semper purificanda*, w: *Chrystus – Sakrament Spotkania z Bogiem*, tłum. A. Zuberbier, Kraków 1966, 284. Jest to aneks zamieszczony w powyższym wydaniu książki. Dzieło cytuję również ks. Hryniewicz w swoje trylogii paschalnej, ale w poszerzonym zakresie; por. *Pascha I*, 67–68.

²⁸ *Pascha I*, 71. O samoudzieleniu się Boga człowiekowi; por. K. Rahner, *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa*, tłum. T. Mieszkowski, Warszawa 1987, 101–118.

²⁹ Por. *Pascha I*, 72.

ks. Hryniewicz widzi wiarę chrześcijańską nie jako system abstrakcyjnych i metafizycznych twierdzeń, lecz bardziej jako odniesienie się, zarówno pojedynczego człowieka, jak i całego Ludu Bożego do historycznych i zbawczych interwencji Boga. Każde orzeczenie chrześcijańskiego *credo*: od stworzenia nieba i ziemi, poprzez orędzie Chrystusa, Jego mękę, śmierć i zmartwychwstanie, aż po sąd i nową ziemię i nowe niebo, są twierdzeniami wyrażającymi pewne zdarzenia historyczne³⁰. Element historyczny staje się pośrednikiem zbawienia³¹.

Według autora trylogii paschalnej jednym z najbardziej doniosłych elementów historii zbawienia jest jej chrystocentryzm³², który ma charakter kosmiczny. Oprócz tego postrzega on dzieje zbawienia jako rzeczywistość o charakterze inkarnacyjnym, co umożliwia wejście Boga w historię poprzez człowieczeństwo Jezusa z Nazaretu. „To, co boskie, wciela się w to, co ludzkie. Następuje swego rodzaju ‘święta wymiana’ (*sacrum commercium*), której szczytowym punktem w całych ludzkich dziejach jest wcielenie Syna Bożego”³³.

Dlatego też na przestrzeni wieków wielu teologów widziało we wcieleniu główny cel historii świata. Święty Maksym Wyznawca (zm. 662 r.) uczył, że wcielenie zostało przewidziane przez Boga jako wydarzenie niezależne od grzechu pierwszych ludzi³⁴. Całe stworzenie jest procesem dynamicznym i ukierunkowanym na swój ostateczny cel, którym jest Chrystus, Słowo wcielone. Logos jest początkiem wszelkiego stworzenia (por. J 1, 1), ale jako Słowo wcielone jest też jego ostatecznym celem, ku któremu wszystko zmierza³⁵. Do kosmicznej idei chrystologicznej odwoływała się duża część teologów, zwłaszcza tradycji wschodniej³⁶. Autor trylogii paschalnej stwierdza, że zwolennicy tego typu chrystologii często ukazywali Chrystusa jako środek całej historii oraz całego kosmosu, wcielenie natomiast było dla nich szczytowym momentem stworzenia, a nie tylko aktem odkupienia rodzaju ludzkiego³⁷. W tak rozumianej chrystologii można dostrzec bardzo mocny związek pomiędzy dziełem stwórczym Boga oraz samym wcieleniem, które zostaje uwieńczone zmartwychwstaniem.

Starożytny Kościół, gdy chodzi o ideę stworzenia świata, nie opierał się tylko i wyłącznie na koncepcji Boga Ojca jako Stwórcy, ale pojawił się w ówczesnej teologii koncept Chrystusa jako Stwórcy (*Christus Creator*). Pośredniczył On

³⁰ Por. tamże.

³¹ Historyczność jest czymś integralnie związanym z wiarą chrześcijańską. To odróżnia chrześcijaństwo od np. religii Dalekiego Wschodu czy systemów dualistycznych lub gnostyckich, gdzie Bóg widziany jest ahistorycznie. Nie ma on kontaktu z historią, która jest domeną ludzką, zmienną i zmieniającą ku nicości; por. Cz. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. I, Lublin 2012, 753.

³² Zagadnienie centralnego miejsca Jezusa Chrystusa w historii zbawienia oraz w kontekście całego objawienia jest współcześnie, ze względu na rozwijającą się pluralistyczną teologię religii, przedmiotem namysłu Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; por. Kongregacja Nauki Wiary, *Dominus Iesus*, Wrocław 2000, 5–6.

³³ *Pascha* I, 73.

³⁴ O teologii wcielenia św. Maksyma; por. J. Naumowicz, *Wcielenie Boga i zbawienia człowieka. Złota reguła soteriologii patrystycznej*, Warszawskie Studia Teologiczne, 13 (2000), 28–29.

³⁵ Por. G. Maloney, *Chrystus kosmiczny*, tłum. T. Mieszkowski, Warszawa 1972, 157 i n.

³⁶ Por. *Pascha* I, 73.

³⁷ Tamże.

między dziełem stworzonym a Bogiem Ojcem³⁸. Chrystus jest odwiecznym Słowem, poprzez które wszystko się stało, a zarazem człowiekiem, czyli mikrokosmosem. Z jednej strony jest On Bogiem, odwiecznym, niezmiennym Stwórcą i Panem, ale poprzez wcielenie staje się Bogiem mającym ludzką naturę. Właśnie to przyjęcie ludzkiej natury, tego mikrokosmosu sprawia, że poprzez wcielenie dokonuje się „nowe stworzenie”, które jest wydarzeniem kosmicznym i odnawiającym nie tylko upadłą ludzkość, lecz przywracającym pierwotną harmonię całemu stworzonemu wszechświatu³⁹. Chrystus jest zarówno początkiem historii, jak też jej końcem (por. Ap 1, 8). Jest w On początkiem procesu zbawczego, który jeszcze musi się w pełni urzeczywistnić u kresu czasów.

Działanie Boga, dokonujące się w historii ludzkiej, realizuje się w ścisłym związku z odpowiedzią człowieka, która może być pozytywna lub negatywna. Ksiądz Hryniewicz podkreśla, że Bóg nie narusza ludzkiej wolności, lecz pragnie aby człowiek przyjął w sposób dobrowolny wezwanie Boga⁴⁰. Autor trylogii paschalnej powołuje się w tej kwestii na *Pierwszy List św. Pawła do Koryntian*, gdzie Apostoł narodów stwierdza, że ludzie są pomocnikami⁴¹ Boga (por. 1 Kor 3, 9). Dlatego też według ks. Hryniewicza uprawnione jest mówienie o synergistycznym rozumieniu historii zbawienia⁴². Historia zbawienia jest szeregiem inicjatyw podejmowanych przez Boga, nieustannie ponawianych. Historycznie doniosły akt ze strony Boga, który spotyka się z przyjęciem ze strony człowieka, tworzy zawsze pewną nową sytuację w historii zbawienia, która utkana jest z owych *gesta Dei*⁴³. Wszystko to, o ile jest przyjęte przez pojedynczego człowieka bądź przez cały lud, modyfikuje egzystencjalną sytuację jednostek i wspólnot. Ksiądz Hryniewicz podkreśla właśnie tę wydarzeniowość w myśli chrześcijańskiej i przeciwstawia ją cyklicznej wizji dziejów, jaką mamy chociażby w myśli starożytnej Grecji⁴⁴. Człowiek jest jednak istotą wolną i podejmuje wolne decyzje, od których zależy bieg wydarzeń. Dlatego też może on odmówić współpracy z Bogiem, porzucić Go i pójść obroną przez siebie samego drogą. Obok misterium zbawienia, w historii zbawienia objawia się też *mysterium iniquitatis*, czyli tajemnica ludzkiej nieprawości, grzechu i odrzucenia Boga⁴⁵.

³⁸ Por. Cz. Bartnik, *Dogmatyka...* t. I, dz. cyt., 822.

³⁹ Por. *Pascha* I, 73. W literaturze można spotkać się z określeniem, że: „Soteriologia i tutaj ukazuje swą nadrzędną rolę także wobec idei stwórczej, której jest uzasadnieniem”; W. Borowski, *Chrystologia rezurekcyjna Waltera Kaspera*, Sandomierz 2001, 43.

⁴⁰ Por. *Pascha* I, 74.

⁴¹ gr. *synergoi*

⁴² Por. *Pascha* I, 74. Warto zaznaczyć, że pojęcie synergizmu w tradycji teologii zachodniej może nasuwać pewne konotacje pelagiańskie; por. M. Składanowski, *Synergizm Bożej łaski i ludzkiej wolności. Czy droga przebóstwienia człowieka w teologii wschodniej jest pelagiańska*, *Roczniki Teologii Ekumenicznej*, 58 (2011) 3, 71–87.

⁴³ Por. *Pascha* I, 75.

⁴⁴ Por. tamże. Również we współczesnej teologii często pojawia się pojęcie „wydarzenie Jezusa”. Co więcej, samo wcielenie i zmartwychwstanie też są określane jako wydarzenia; por. T. Dola, *Pojęcie zmartwychwstania Jezusa Chrystusa*, *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*, 6 (1999), 15–26.

⁴⁵ Por. *Pascha* I, 74.

4. CHRYSZTUS JAKO OSOBOWY WYRAZ NADZIEI ŻYCIA WIECZNEGO

Chrześcijanin przepełniony jest nadzieją i ufa, że historia ludzka zmierza ku Bogu, który jest jej ostatecznym celem. Jest to oczekiwanie pełne nadziei⁴⁶. Nadzieja ta, w ujęciu ks. Hryniewicza, nie jest gnozą dla wtajemniczonych, którzy roszczą sobie pretensje do posiadania wglądu w przyszłość świata⁴⁷. Wgląd ten odnosiłby się w szczególności do rzeczywistości eschatologicznej, określanej przez autora trylogii paschalnej jako „uczona nadzieja” (*docta spes*) lub „uczona niewiedza o przyszłości” (*docta ignoranta futuri*)⁴⁸. Dla chrześcijanina rzeczywistość ostateczna jest konsekwencją nowego świata, który został zapoczątkowany przez zmartwychwstanie Chrystusa.

Właśnie dlatego, aby w pełni zrozumieć dzieje ludzkości, należy też podkreślić z całą mocą eschatologiczne ukierunkowanie ludzkiej historii. Antycypacją okresu jest zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa⁴⁹. Według pism Nowego Testamentu wraz z Jezusem zaczęła się nowa era eschatologicznych wydarzeń⁵⁰. Jezus zmartwychwstał jako pierwszy (por. Dz 26, 23; 1 Kor 15, 20; Kol 1, 18). Jego zmartwychwstanie stanowi klucz do interpretacji dziejów oraz ukierunkowuje ludzkość na spełnienie się w Bożej obecności. Według ks. Hryniewicza chrześcijaństwo już jest tym kresem⁵¹. Mimo że ciągle oczekujemy powtórnego przyjścia Pana w chwale, to jednak już teraz posiadamy pierwsze dary Ducha Świętego (por. Rz 8, 23), które zostały nam udzielone przez Chrystusa. Dzięki Niemu weszliśmy na ścieżkę prowadzącą do wiecznego życia w komunii z Ojcem⁵². Ksiądz Hryniewicz stwierdza, że: „Rzeczywistość ostateczna nie tylko ma nadejść, ale już w pewnym sensie nadeszła i jest terazniejszością: zmartwychwstaliśmy razem z Chrystusem (por. Kol 3, 1; Ef 2, 5–6) do nowego życia w dziejach odnowionego stworzenia (por. Ga 6, 15)”⁵³. Co prawda czas ten jeszcze do końca się nie wypełnił, ale już mocą Paschy Jezusa Chrystusa w dzieje świata wkraczają czasy ostateczne (por. 1 Kor 10, 11)⁵⁴.

⁴⁶ Stąd też możliwa krytyka pewnych wizji eschatologicznych rozpowszechnionych w kulturze zachodniego chrześcijaństwa, jakiej dokonuje ks. Hryniewicz; por. tenże, *Nadzieja zbawienia dla wszystkich. Od eschatologii lęku do eschatologii nadziei*, Warszawa 1990, 18–35. W ujęciu lubelskiego teologa istnieje asymetria między stanem zbawienia i stanem potępienia, gdzie ten pierwszy stan jest przeważający i to on jest przejawem woli Boga względem ludzkości; por. tenże, *Nadzieja zbawienia a dramat wolności człowieka*, *Studia Theologica Varsaviensia*, 33 (1995) 2, 109–110.

⁴⁷ Por. W. Hryniewicz, *Pascha Chrystusa w dziejach człowieka i wszechświata. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. III, Lublin 1991, 295 (dalej na oznaczenie pozycji będzie używany skrót *Pascha III*), *Pascha III*.

⁴⁸ Por. tamże, 296.

⁴⁹ Por. *Pascha*, I, 76.

⁵⁰ Por. W. Kasper, *Jezus...*, dz. cyt., 144.

⁵¹ Por. *Pascha* I, 76.

⁵² „Toteż chrześcijańska ekonomia zbawienia, jako nowe i ostateczne przymierze, nigdy nie przeminie i nie należy już więcej oczekiwać żadnego publicznego objawienia przed chwalebny ukazaniem się Pana naszego, Jezusa Chrystusa (por. 1 Tm 6, 14; Tt 2, 13)”; KO 4.

⁵³ *Pascha III*, 297.

⁵⁴ Por. tamże.

Jezus Chrystus jest Tym, który poprzez swoją mękę i śmierć przeszedł ze śmierci do życia. Dzięki temu wydarzeniu, my jako ludzie, poprzez chrzest stajemy się dziećmi Bożymi oraz uczestniczymy w Jego śmierci i zmartwychwstaniu (por. Rz 6, 3–11; Kol 3, 1–4). Kiedy my sami umieramy to dopełnia się tajemnica naszego chrztu, czyli zanurzenia w Chrystusie (por. Rz 6, 3). Śmierć nie jawi nam się już tylko jako coś kończącego nasze życie i pozbawionego sensu⁵⁵, lecz jako otwarcie się na wieczność. Jednak jest to możliwe tylko dlatego, że Chrystus poprzez swoją Paschę, jako pierwszy przetarł szlaki prowadzące ku wieczności. Misterium paschalne staje się podstawowym punktem oparcia rozważań eschatologicznych⁵⁶. Wyowiedzi o charakterze eschatycznym koncentrują się wokół osoby Jezusa Chrystusa, który traktowany jest jako osobowe centrum rzeczywistości ostatecznej⁵⁷. Takie osobowe rozumienie rzeczywistości ostatecznej związane jest z samym rozumieniem Boga zawartym w Biblii i wspomnianym już wcześniej, a mianowicie wizją Boga jako „Jestem «JESTEM, KTÓRY JESTEM»». Tak masz powiedzieć Izraelitom: JESTEM posyła mnie do was” (Wj 3, 14) oraz „Tego Który jest, Który był i Który przychodzi” (Ap 1, 4). To właśnie On sam jest przyszłością świata i ku Niemu wszystko zmierza. Książd Hryniewicz stwierdza, że w teologii katolickiej dokonuje się daleko idąca przemiana co do zagadnień związanych z eschatologią, którą autor trylogii paschalnej określa jako personalizację eschatologii: „Nie mówi ona o ‘rzeczach’, lecz o osobowych dziejach człowieka w jego ostatecznym spotkaniu z osobowym Bogiem. Doniosłą rolę odgrywa myślenie w kategoriach spotkania. Wywody teologów robiły dawniej wrażenie, jak gdyby usiłowali oni obiektywnie opisać jakąś odległą przyszłość. Obecnie eschatologia staje się coraz częściej teologią chrześcijańskiej nadziei. Kieruje ona swą uwagę nie tylko na ostateczny cel i koniec życia człowieka, ale również na żywą nadzieję istniejącą w teraźniejszości”⁵⁸.

Właśnie dlatego chrześcijaństwo różni się od współczesnych systemów ewolucjonistycznych, które głoszą ideę nieograniczonego postępu⁵⁹. Chrześcijanin wyznaje, że żaden postęp i żadna przyszłość nie przyniesie już niczego nowego. Pełnia życia i kres ludzkiej historii został objawiony przez Boga w osobie Jezusa Chrystusa. Właśnie w Nim obecny jest najwyższy wyraz możliwego ludzkiego postępu.

5. ZAKOŃCZENIE

Refleksja teologiczna ks. prof. Waćława Hryniewicza w sposób dobitny kładzie nacisk na chrystocentryczność całej myśli teologicznej. Spełnienie się relacji pomiędzy

⁵⁵ Por. W. Hryniewicz, *Oczekuj życia w przyszłym świecie. Wydarzenia ostateczne w dialogu chrześcijan*, Poznań 2013, 57.

⁵⁶ Por. *Pascha*, III, 296.

⁵⁷ Por. tamże.

⁵⁸ *Pascha* III, 298. O specyfice wiary chrześcijańskiej i jej nadziei w opozycji do nowożytnych prądów intelektualnych pisał też papież Benedykt XVI; por. Benedykt XVI, Encyklika *Spe salvi*, 16–23.

⁵⁹ Por. *Pascha* I, 77. O idei postępu; por. J. Żelazna, *Idea postępu, pojęcie, rozwoju. Kilka uwag i pytań*, Humanoria. Czasopismo internetowe, 19 (2017) 3, 73–83.

człowiekiem a Bogiem dokonuje się najpełniej w osobie Jezusa Chrystusa. To właśnie do wcielonego Syna Bożego zmierza cała historia zbawienia zarówno ta, która manifestuje się w historii starożytnego Izraela, jak również i relacja pomiędzy ludzkością a Bogiem, jaka dokonuje się poprzez inne systemy religijne. W wydarzeniu Jezusa Chrystusa każdy chrześcijanin ma dostęp do życia wiecznego oraz pełnej komunii z Bogiem. Dla całego Kościoła źródłem wiary, nadziei oraz miłości jest zawsze sam Chrystus.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t. I, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012.
- Benedykt XVI, Encyklika *Spe salvi*, 30 XI 2007, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2007.
- Borowski B., *Chrystologia rezurekcyjna Waltera Kaspera*, Wydawnictwo Diecezjalne Diecezji Sandomierskiej, Sandomierz 2001.
- Congar Y., *Chrystusa i zbawienie świata*, tłum. A. Turowiczowa, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 1968.
- Dola T., *Pojęcie Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa*, Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej, 6 (1999), 15–26.
- Hryniewicz W., *Chrystus nasza Pascha. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. I, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1982.
- Hryniewicz W., *Ekumenia żyje nadzieją. Medytacje ekumeniczne*, Wydawnictwo Świętego Wojciecha, Poznań 2011.
- Hryniewicz W., *Nadzieja zbawienia a dramat wolności człowieka*, Studia Theologica Varsaviensia, 33 (1995) 2, 91–110.
- Hryniewicz W., *Nadzieja zbawienia dla wszystkich. Od eschatologii lęku do eschatologii nadziei*, Wydawnictwo Księży Werbistów „Verbinum”, Warszawa 1990.
- Hryniewicz W., *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. II, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1987.
- Hryniewicz W., *Oczekuję życia w przyszłym świecie. Wydarzenia ostateczne w dialogu chrześcijan*, Wydawnictwo Świętego Wojciecha, Poznań 2013.
- Hryniewicz W., *Pascha Chrystusa w dziejach człowieka i wszechświata. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. III, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1991.
- Hryniewicz W., *Prawda o zbawieniu w świetle tradycji wschodniej*, w: *Bóg naszej nadziei. Szkice teologiczno-ekumeniczne*, t. I, red. W. Hryniewicz, Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1989, 76–84.
- Kasper W., *Jezus Chrystus*, tłum. B. Białecki, Instytut Wydawniczy „PAX”, Warszawa 1983.
- Kongregacja ds. Nauki Wiary, Deklaracja *Dominus Iesus*, 6 VIII 2000, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2000.
- Kudasiewicz J., *Historia czy ekonomia zbawienia?*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, 28 (1981) 1, 87–102.
- Kudasiewicz J., *Zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa*, w: *Jezus Chrystus*, red. W. Granat, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1982, 177–203.
- Maloney G., *Chrystus kosmiczny*, tłum. T. Mieszkowski, Instytut Wydawniczy „Pax”, Warszawa 1972.
- Müller G. L., *Dogmatyka katolicka*, tłum. W. Szymona, Wydawnictwo „WAM”, Kraków 2015.
- Naumowicz J., *Wcielenie Boga i zbawienie człowieka*, Warszawskie Studia Teologiczne, 13 (200), 17–30.
- Rahner K., *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa*, tłum. T. Mieszkowski, Instytut Wydawniczy „PAX”, Warszawa 1987.

- Schillebeeckx E., *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, tłum. A. Zuberbier, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 1966.
- Składanowski M., *Synergizm Bożej łaski i ludzkiej wolności. Czy droga przebóstwienia człowieka w teologii wschodniej jest pelagiańska?*, Roczniki Teologii Ekumenicznej, 58 (2011) 3, 71–87.
- Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej*, 28 X 1965, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Wydawnictwo „Pallotinum”, Poznań 2002, 288–301.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, 21 XI 1964, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Wydawnictwo „Pallotinum”, Poznań 2002, 104–163.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, 18 XI 1965, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Wydawnictwo „Pallotinum”, Poznań 2002, 350–362.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, 7 XII 1965, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Wydawnictwo „Pallotinum”, Poznań 2002, 526–606.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, 4 XII 1963, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Wydawnictwo „Pallotinum”, Poznań 2002, 48–78.
- Szymik J., *Teologia wcielenia dzisiaj*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne, 47 (2014) 2, 292–305.
- Żelazna J., *Idea postępu, pojęcie rozwoju. Kilka uwag i pytań*, Humaniora. Czasopismo Internetowe, 19 (2017) 3, 73–83.

JESUS CHRIST AS THE CENTER OF THE HISTORY OF SALVATION IN THE THEOLOGICAL THOUGHT OF FR. WAĆŁAW HRYNIEWICZ

Summary

Christology is a distinctive discipline within Christian theology that sets it apart from other religions. The entire reflection of the Church revolves around the person of Jesus Christ, His nature, and the work of salvation accomplished through His life and ministry. This paper aims to outline the theological reflection of one of the most prominent Catholic theologian in Poland, Father Waćław Hryniewicz. The paper will begin by presenting this theologian’s understanding of the concept of salvation history. Subsequently, against the backdrop of salvation history, the christological thought of the theologian from Lublin will be elucidated. The paper will describe the Christocentrism of Father Hryniewicz’s theological thought and the incarnational christological model he presented in his writings on the Paschal trilogia. Finally, the person of Jesus Christ will be presented as the culmination of the salvific work of God Himself. Jesus will be portrayed, in accordance with Father Hryniewicz’s theological perspective, as the embodiment of hope for eternal life, revealed to humanity through His resurrection by God.

Keywords: christology, soteriology, salvation, theology of hope

Nota o Autorze

Ksiądz **Hubert SIEPERT** – prezbiter diecezji łowickiej, magister teologii ogólnej (AKW w Warszawie), obecnie odbywający studia specjalizacyjne z zakresu teologii pastoralnej (licencjat kanoniczny) na UKSW w Warszawie. Student, specjalizacja teologia pastoralna.
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1812-3491>
Kontakt e-mail: hubert.siepert@onet.pl